

Bu sırada elinde kalan donanmasıyla Hersek kıyılarındaki Kotor körfezinde bulunan Nova'ya saldıran Andrea Doria, 3 Cemâziyelâhîr 945'te (27 Ekim 1538) işgal ettiği kaleye 3-4000 asker yerleştirerek bölgeden ayrıldı (Celâlîzâde, vr. 331^b). Nova Kalesi'nin işgal edildiği haberinin alınmasına rağmen mevsim geçtiği için İstanbul'a dönen donanma kış mevsiminde yeniden hazırlandı. 15 Muharrem 946'da (2 Haziran 1539) 155 gemilik bir donanma ile İstanbul'dan hareket eden Barbaros'un maiyetinde reis, savaştı, kürekçi ve halatçı olmak üzere 27.204 kişi bulunuyordu (BA, MAD, nr. 523, s. 560-565). Karadan Ulama Paşa emrindeki beş sancak askerinin de katılmasıyla üç hafta süren bir kuşatmadan sonra Nova Kalesi 22 Rebîülevvel 946'da (7 Ağustos 1539) geri alındı (Lutfî Paşa, s. 369; Lokmân b. Hüseyin, vr. 67^a; Arıkan – Toledo, s. 276). Celâlîzâde, Nova'nın geri alınma tarihini 9 Rebîülâhîr (24 Ağustos) olarak vermektedir (*Tabakâtü'l-memâlik*, vr. 335^a-336^a). Bu sırada Preveze Kalesi de tamir edildi (BA, MAD, nr. 523, s. 71-73).

Preveze Deniz Muharebesi'nin kazanılmasında Barbaros'un taktiği yanında donanmadaki gemi cinslerinin de etkisi olmuştur. Müttefik donanmasındaki büyük kalıyonlara karşılık Osmanlı donanmasında sadece kadirgaların bulunması ve savaşın kadirgaların zaferiyle sonuçlanması, Osmanlı donanmasında uzun süre kadirga türü gemilerin tercih edilmesine yol açacaktır. Akdeniz kıyılarının fizikî durumu ve iklimi kadirgalar lehine önemli bir avantaj sağlıyordu. Orta Akdeniz'de durgun havalar günlerce sürüyor ve yelkenli gemiler koylarda ve küçük limanlarda kullanışsız hale geliyordu. Yelkenlilerin seri hareket edememesi ve manevra kabiliyetinin azlığına karşılık top menzili daha uzun olan kadirgalar süratle hareket edebiliyor, sığ yerlerde dolaşabiliyordu.

Hıristiyan dünyası Preveze Deniz Muharebesi'yle Akdeniz'deki hâkimiyetini kesin biçimde kaybetti (Braudel, II, 152, 176). Preveze hıristiyan devletleri için olduğu kadar Osmanlı Devleti denizciliği için de bir dönüm noktası oldu. O zamana kadar esas olarak bir kara devleti olan Osmanlılar tam anlamıyla deniz siyasetinin içine girdiler. Preveze'den sonra müttefik Avrupa devletleri bir daha ancak İnebahtı'da (1571) Osmanlı Devleti'ne karşı çıkabildi. Preveze'deki müttefik hıristiyan devletlerinin mağlûbiyetini sonuçları bakımından İnebahtı'daki Osmanlı mağlûbiyetiyle karşılaştırmak

anlamsızdır. Preveze'nin sonuçları bir aşrın üçte birini Osmanlılar lehine etkilediği halde İnebahtı'nın ertesi yılı Akdeniz'e açılan yeni Osmanlı donanması karşısına sa-vaşacak bir donanma dahi çıkmamıştı.

BİBLİYOGRAFYA :

Gazavat-ı Hayrettin Paşa (haz. Deniz Müzesi Komutanlığı), Ankara 1995, s. 197-209; Lutfî Paşa, *Tarih* (nşr. Âlî Bey), İstanbul 1341, s. 367-370; Celâlîzâde, *Tabakâtü'l-memâlik*, vr. 320^b-327^a, 335^a-336^a; Âli Mustafa Efendi, *Künhü'l-ahbâr*, İÜ Ktp., Nâdir Eserler, TY, nr. 5959, vr. 272^a-275^b; Lokmân b. Hüseyin, *Züdetü't-tevârih*, Türk ve İslâm Eserleri Müzesi, nr. 1973, vr. 67^a, 294^b-295^b; *Mehmed b. Mehmed er-Rûmî (Edirneli)'nin Nuhbetü't-tevârih ve'l-ahbâr'ı ve Tarih-i Âli Osmân'ı* (haz. Abdurrahman Sağırılı, doktora tezi, 2000), İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, vr. 57^a-59^a; Peçuylu İbrâhîm, *Tarih*, I, 213-217; Kâtib Çelebi, *Tuhfetü'l-kibâr fi esfâri'l-bihâr* (haz. Orhan Şaik Gökyay), İstanbul 1973, s. 75-85; E. Bradford, *Barbaros Hayrettin* (trc. Zehra Ağralı), İstanbul 1970, s. 181-208; Danişmend, *Kronoloji*², II, 200-201, 204-205, 210-217, 219; F. Braudel, *Akdeniz ve Akdeniz Dünyası* (trc. Mehmet Ali Kılıçbay), İstanbul 1990, II, 152, 176; Muzaffer Arıkan – P. Toledo, *XIV-XVI. Yüzyullarda Türk-İspanyol İlişkileri ve Denizcilik Tarihimize İlgili İspanyol Belgeleri*, Ankara 1995, s. 276; J. F. Guilmartin, *Gunpowder and Galleys: Changing Technology and Mediterranean Warfare at Sea in the 16th Century*, Cambridge 2003, s. 57-71; M. Tayyip Gökbilgin, "Venedik Devlet Arşivindeki Vesikalar Külliyyatında Kanunî Sultan Süleyman Devri Belgeleri", *TTK Belgeler*, I/2 (1964), s. 121-128; Afif Büyüktuğrul, "Preveze Muharebesine İlişkin Belgeler", *TTK Belleten*, XLII/168 (1978), s. 629-665.

İDRİS BOSTAN

PRILOZI za ORJENTALNU FILOLOGIJU

Saraybosna'da
Şarkiyat Enstitüsü tarafından
yayımlanan ilmi dergi.

1950 yılında kurulan Orijentalni Institut U Sarajevu'nun yayın organıdır. İlk sayısı aynı yıl çıkan dergi sekizinci sayıya kadar *Prilozi za Orijentalnu Filologiju i Istoriju Jugoslovenskih Naroda pod Turskom Vladavinom*, sekizinci sayıdan itibaren günümüze kadar (2004, 52-53. sayılar) *Prilozi za Orijentalnu Filologiju* ismiyle neşredilmiştir. Önceleri yılda bir cilt yayımlanan dergi daha sonra düzensiz çıkmaya başlamış ve zaman zaman iki yılda bir çıkabilmiştir. Bilimsel çalışmalarda dergiye yapılan atıflar POF kısaltmasıyla gösterilmektedir.

Saraybosna Şarkiyat Enstitüsü'nün kuruluş gayesine uygun olarak dergideki yazılar üç ana başlıkta toplanabilir (Filoloji; Tarih ve Diplomatik; Çeviri, bibliyografya

ve nekroloji). Öncelikle Arapça, Türkçe ve Farsça yazılmış Boşnak kültür mirasını ortaya çıkaran ekibin dergideki çeşitli makaleleri Osmanlı dönemine ait dil ve edebiyat sahasına bir katkı sağlama amacını taşır. İkinci olarak Osmanlı dönemi Bosna-Hersek ve Yugoslavya'sına ait bölgelerin tarihi, dinî ve kültürel durumu ele alınıp işlenmektedir. Üçüncü olarak dergide çeviriler, bibliyografya çalışmaları, nekroloji araştırmaları, bilimsel toplantılar, vefeyât, kitâbiyat ve şarkiyata ait dergilerin tanıtımı yer almaktadır.

Derginin yayın hayatı başlıca iki döneme ayrılır. Birinci dönem kuruluşundan 17 Mayıs 1992 tarihine kadar geçen süre olup bu süre içinde dergi Yugoslavya çapında şarkiyat alanındaki çalışmaların öncülüğünü yapmıştır. Kuruluşunda ve ilk sayılarında derginin başında Branislav Djurdjev vardı. Bosna-Hersek savaşı esnasında (1992-1995) dergi çalışmaları zor şartlar altında da olsa sürmüştür. Savaş sonrasında günümüze kadar özellikle Bosna-Hersek merkezli çalışmalara yer verilmektedir. Orijentalni Institut tarafından düzenlenen bilimsel toplantıların tebliğleri de *Prilozi*'de yayımlanmış, 1990'da Şarkiyat Enstitüsü'nün 40. yıl dönümü münasebetiyle düzenlenen İslâm dini ve kültürünün Bosna eyaletinde yayılması konulu bilimsel toplantının bütün tebliğleri 41. sayıda neşredilmiştir. 17 Mayıs 1992'de Sırp güçlerinin saldırısına uğrayan enstitü binası yakıldığından burada bulunan derginin bütün sayıları yok edilmiş, 41. sayısı Islamic Relief UK tarafından ofset baskıyla 1993'te yeniden yayımlanmıştır. Derginin 52 ve 53. sayıları yıllık halinde çıkmıştır (Sarajevo 2004).

Prilozi'de yayımlanan makalelerin büyük bir kısmı Boşnakça, Sırpça ve Hırvatça, bir kısmı da Almanca, İngilizce, Fransızca, Rusça, Slovence ve Türkçe'dir. Dergide yazıları çıkanlar arasında Besim Korkut, Branislav Djurdjev, Halil İnalıcık, İsmail Eren, M. Tayyip Gökbilgin, Ömer Lutfi Barkan, Gliša Elezović, Hazim Şabanović, Hamit Hacıbeğiç, Fehim Bayraktareviç, Hasan Kaleşi, Mehmet Müezzinoviç, Muhammed Hacıyahîç, Fehim Nametak ve Behija Zlatar gibi araştırmacılar anılabilir (Ljubović v.dğr., s. 39-84). Yayımlandığı tarihten bu yana dergi Leiden'deki Brill Yayinevi tarafından dünyaca ünlü otuz dergi arasında referans olabilecek kaynak olarak kabul edilmiştir (Aličić, XLI [1991], s. 15).

Dergide Osmanlı tarihiyle ilgili Hamdiya Kreşevlyakoviç'in "Prilozi povijesti bosanskih gradova pod turskom upravom"

PRIŞTİNE

Günümüzde Kosova özerk bölgesinin
merkezi olan tarihî şehir.

Kosova ovasının kenarında denizden 525 m. yükseklikte kurulmuştur. Makedonya'nın başşehri Üsküp'ün yaklaşık 85 km. kuzeyinde olup bu şehre 1870'lerin sonundan itibaren demiryolu ile ve II. Dünya Savaşı'ndan itibaren modern bir karayolu ile bağlanır. Bir Roma şehrinin dolaylı devamı niteliğinde olan Priştine (Priştina) eski bir yerleşim merkezidir. Sırp Ortaçağ'ında Kral Stefan Dečanski'nin (1321-1331) ve daha sonra şehirde bir sarayı bulunan Çar Dušan'ın (1331-1355) ikametgâhı olarak bilirse de bu doğru değildir. Dušan'ın ölümünün ardından Vuk Branković'in (ö. 1398) idare ettiği Sırp Devleti'nin başşehri haline geldi. Konstantin Jireček, Ortaçağ Priştinesini'nin tahta barakalardan oluşan bir kasaba özelliği gösterdiğini belirtir.

Yıldırım Bayezid, Kosova savaşı'ndan (Haziran 1389) sonra Priştine topraklarını terk ederek bölgeyi vasalı haline gelen Despot Stefan Lazarević'e bıraktı. Fetret dönemi sonlarında Şehzade Mûsâ Çelebi burayı ele geçirdi (815/1412). Ardından duruma hâkim olan I. Mehmed şehri yeniden Sırp yönetimine bıraktı. 842-848 (1439-1444) yıllarında doğrudan Osmanlı idaresi altında Gazi İsâ Bey tarafından yönetildi. Bu son tarihte Priştine tekrar Despot Djurdje Branković'e teslim edildi. II. Kosova Savaşı 852'de (1448) Priştine'nin hemen yanı başında cereyan etti. Fâtih Sultan Mehmed 859'da (1455) kesin şekilde Priştine'yi Osmanlı topraklarına kattı ve burada iki cami yaptırdı; biri kendi adını taşıyan tek kubbeli âbidevî bina, diğeri babası II. Murad anısına yaptırılan bir meşcidir. Bu ikincisinin II. Murad'ın 1439-1444 yılları arasındaki Kosova hâkimiyeti esnasında inşa ettirmiş olduğu caminin yerini aldığı tahmin edilir.

Priştine'nin nüfus durumuyla ilgili bilgiler XVI. yüzyıla aittir. 936'da (1530) burada 144'ü müslüman, 309'u hıristiyan 453 hâne (yaklaşık 2000 kişi) bulunuyordu. İbadet yapılan en az üç cami mevcuttu. XVI. yüzyılın son çeyreğine doğru (978/1570) nüfusta kısmî bir artış oldu. Şehirde 273'ü müslüman, 302'si hıristiyan toplam 575 hâne (2500 dolay) yer alıyordu, on kadar da cami ve meşcid vardı. Bu iki rakam hıristiyan nüfusunu sabit kaldığını, müslüman nüfusunu ise iki katına yükseldiğini gösterir. Bütün bu sayılar, 1690'da Sırlar'ın büyük sürgününden sonra bölgenin Arnavut-

laştığı ve müslüman bir çehreye büründüğü fikrini doğrulamaz. Özelde Priştine'nin, genelde Kosova'nın İslâmlaşması sürgünün planlı bir sonucu değil Osmanlı hâkimiyetinden itibaren başlayan bir süreçten kaynaklanır.

1581'de Jean de Palerne burayı cami ve kervansarayları olan güzel bir kasaba diye zikreder. XVII. yüzyılın ortalarında Edward Brown, Priştine'yi büyük bir varoş olarak nitelendirir. 1071'de (1660) Evliya Çelebi şehirde hepsi bahçeler içinde tek veya çift katlı, taş yapılı 2060 ev olduğunu söyler, tüccarlar için on bir han ve 300 dükkân bulunduğunu belirtir (*Seyahatnâme*, V, 552). 1685 yılında Peter Boğdaniç ise 300 hânesi ve ticaret merkezi olan açık ve savunmasız bir yer diye tasvir eder. Bu beyanlar XVII. yüzyıl Priştine'sinin XVI. yüzyıldaki yapısından pek farklı olmadığını gösterir.

1689'daki Avusturya işgalinde ve 1737-1739 yıllarındaki savaşta Priştine bir hayli yıkıma uğradı; yeniden toparlanması uzun sürdü. XVIII. yüzyılın sonunda Fransa'nın Selânik Konsolosu Felix Beaujour, Priştine'yi 7-8000 sakini bulunan, etrafı çitlerle çevrilmiş, büyük bir bölgenin idare merkezi olan bir yer diye gösterir. 1844'te yapılan Osmanlı temettüât sayımında şehirde on iki mahallede (Câmi-i kebîr, Câmi-i sagir, Mehmed Bey, Pîrnazir, Yaşar Çelebi, Hasan Bey, Hasan Emin, Yûsuf Çelebi, Hatuniye, Ramazâniye, Alâeddin, Yûnus Efendi) 779 hâne müslümanın yaşadığı tesbit edilmişti. Hıristiyan nüfusu ise 239 hâne olup 135 hânesi varoş kısmındaki iki mahallede, 104 hânesi ise diğer müslüman mahallelerde bulunuyordu. Ayrıca altmış üç müslüman elli dokuz hıristiyan 122 kıptî, altı hâne de yahudi vardı. Toplam 1146 hânedeki yaklaşık 6000 kişi yaşıyordu. 1855'te Saraybosna'nın Rus konsolosu olan Aleksandar F. Giljferding de bu tesbitlere yaklaşan rakamlar verir. Şehirde 1200'ü müslüman, 300'ü Ortodoks Sırp toplam 1500 hâne tesbit etmiştir. 1859 ve 1863 yıllarında şehir büyük bir kısmının ve bütün çarşının yok olduğu iki büyük yangın geçirdi. Sancağın merkezi olarak 1864 yılında hızlı bir şekilde tekrar yenilendi. 1869'da Osmanlı hizmetinde çalışan Martin Djurdjević, Priştine'yi büyük çoğunluğu müslüman olan 10.000 nüfuslu bir varoş diye tanımlar. 1291 (1874) tarihli *Prizren Vilâyeti Salnâmesi*'nde (s. 73-74) Priştine'de on yedi cami, bir kilise, bir sinagog, bir tekke, bir medrese, büyük bir saat kulesi, on dört han, üç hamam ve yirmi sekiz dükkân bulunan kapalı bir pazar (bedesten) zikredilir. 1314 (1896) tarihli *Salnâme*'de şe-

(II [1952], s. 115-184), Halil İnalçık'ın "Od Stefana Dušana do Osmanskog Carstva" (III-IV [1953], s. 23-54), Behija Zlatar – Enes Pelidija'nın "Prilog kulturnoj istoriji Pljevalja osmanskog perioda-zadužbine Husein-paše Boljanića" (XXXIV [1985], s. 115-128) gibi makaleleri büyük önem arz etmektedir. Ayrıca diplomatik konularla ilgili Fehim Dž. Spaho'nun "Defteri za Kliški Sandžak iz XVI i početka XVII stoljeća, diplomatički opis" (XXXIV [1985], s. 137-162), Medžida Selmanović'in "Berat kao diplomatska vrsta u turskoj arhivistici" (XXXV [1985], s. 169-209) adlı makaleleri mevcuttur. Türkçe olarak yayımlanan makalelerin başlıcaları şunlardır: M. Tayyip Gökbilgin, "Sokollu Mehmed Paşa'nın Bir Talimatı ve 1572 Tarihinde Bosna ile Alâkadar Birkaç Vesika" (VI-VII [1958], s. 159-174), "Napoli Kralı Tarafından II. Bayezid ve Ahmed Paşa'ya (Gedik) Gönderilen Mektupların Türkçe Sûretleri ve Diğer İlgili İki Mektup" (XXII-XXIII [1976], s. 33-60); Ömer Lutfi Barkan, "XVI. Asrın İkinci Yarısında Türkiye'de Fiyat Hareketleri" (XXII-XXIII [1976], s. 133-148); Dünder Günay, "Tahrir Defterleriyle Mukâtaa Defterleri Arasında Mukayese" (XXVII [1979], s. 277-282), "Başbakanlık Arşivi Genel Müdürlüğü" (XXVIII-XXIX [1980], s. 463-474); Sadettin Buluç, "Elvan Çelebi'nin Menâkib-nâmesi" (XXX [1980], s. 67-73); Atillâ Çetin, "Saraybosna'da Gazi Hüsrev Beğ Vakfına Ait 1252/1836 Tarihli Bir Belge" (XXXV [1986], s. 163-168); Hasan Kolcu, "Bir Folklor Ürünü: Destan-ı Vidiniyye" (XXXVII [1988], s. 147-158); Cahit Telci, "Hamza Bâli ve Hamzavîler'e Dair" (XLVI [1997], s. 115-129) (daha geniş bilgi için bk. Ljubović v.dğr., s. 39-84).

BİBLİYOGRAFYA :

Službene Novine Kantona Sarajevo, br. 17/99; *Službeni List NRBiH*, br. 20/50; *Službeni List SRBiH*, br. 20/77, 23/67, 38/90, 40/85; B. Djurdjev, "Uz Prvi Broj", *Prilozi za Orijentalnu Filologiju i Istoriju Jugoslovenskih Naroda pod Turskom Vladavinom*, Sarajevo 1950, I, 5-6; a.m.f., "Bosna-Hersek", *DİA*, VI, 304; Lejla Gazić, "Stradanje Orijentalnog Instituta u Agresiji na Bosnu i Hercegovinu 1992.-1995.", *Orijentalni Institut u Sarajevu 1950.-2000: The Institut for Oriental Studies in Sarajevo 1950-2000* (ed. Amir Ljubović – Lejla Gazić), Sarajevo 2000, s. 25-29; Amir Ljubović v.dğr., "Prilozi za Orijentalnu Filologiju", a.e., s. 39-172; Behija Zlatar, "Orijentalni Institut u Sarajevu 1950.-2000.", a.e., s. 9-15; a.m.f., "On the Occasion of Fifty Years of Work of the Oriental Institute in Sarajevo", *POF*, L (2002), s. 9-10; Ahmed Aličić, "Četrdeset Godina Postojanja i Rada Orijentalnog Instituta", a.e., XLI (1991), s. 11-19.

MUHAMMED ARUÇI